

УДК 336

Сибірцев В. В.

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

НОРМАТИВНИЙ БАЗИС ПРОФЕСІЙНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СФЕРІ ФІНАНСІВ

У сучасних умовах глобальної нестабільності та цифрової трансформації економіки значно зростає роль професійної доброчесності у сфері фінансів. Від рівня етичної поведінки фінансових фахівців залежить не лише ефективність функціонування фінансової системи, але й рівень довіри суспільства до державних і приватних фінансових інституцій.

Порушення принципів доброчесності призводить до фінансових зловживань, корупції, маніпуляцій на ринку, що негативно впливає на економічну стабільність країни.

Для розкриття нормативного базису пропонуємо визначати професійну доброчесність у сфері фінансів як сукупність морально-етичних принципів і норм поведінки, що визначають дії фінансових фахівців у процесі виконання своїх професійних обов'язків та охоплює чесність, відповідальність, об'єктивність, дотримання законів, професійну компетентність і повагу до суспільних інтересів.

Оскільки будь яка система професійної доброчесності формується на основі поєднання законодавчих норм, етичних кодексів і регуляторних механізмів, розглянемо основні нормативні документи, які на нашу думку є основою професійної доброчесності у сфері фінансів.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (№ 996-ХІV від 16.07.1999р.) визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні. Цей Закон поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правової форми і форми власності, на філії та представництва юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність, а також на операції з виконання державного та місцевих бюджетів і складання фінансової звітності про виконання бюджетів з урахуванням бюджетного законодавства [1]. Він не лише визначає правові рамки бухгалтерського обліку, але й формує етичну інфраструктуру професії. Його норми спрямовані на забезпечення чесності, відповідальності, об'єктивності та прозорості у фінансовій звітності. Через обов'язковість достовірної інформації, документальне підтвердження операцій і публічність звітності Закон виступає механізмом інституційної підтримки професійної доброчесності. Його виконання сприяє зростанню довіри до фінансової системи, формує культуру етичної поведінки серед бухгалтерів і фінансистів.

Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (№2258-VIII від 21.12.2017р.), визначає правові засади аудиторської діяльності, регулює питання незалежності, професійної компетентності, об'єктивності, відповідальності та етики аудиторів [2]. Його головна мета – забезпечити довіру до фінансової звітності підприємств, зокрема тих, що становлять суспільний інтерес, через проведення незалежного, об'єктивного та якісного аудиту. На нашу думку, цей закон є одним із базових нормативних актів, що безпосередньо втілює принципи професійної доброчесності у сфері фінансів. Він не лише декларує, але й інституційно впроваджує етичні принципи професійної поведінки – чесність, незалежність, компетентність, неупередженість і відповідальність.

Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» (№ 1953-IX від 14.12.2021р.) встановлює рамкові правила для надання фінансових послуг, діяльності фінансових компаній, ломбардів та інших фінансових установ, а також державного

регулювання і нагляду на цьому ринку [3]. Він набрав чинності з 1 січня 2024 р. (з певними винятками) і замінив Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». З точки зору професійної доброчесності у сфері фінансів цей закон важливий, оскільки встановлює вимоги до прозорості діяльності фінансових компаній і ломбардів; передбачає ліцензування та реєстрацію фінансових послуг, що підвищує відповідальність та контроль; вводить принцип пропорційності регулювання, що створює рівніші умови для ринку.

Закони України забезпечують цілісну рамку етичного та правового регулювання, інтегровану з міжнародними стандартами. Однак, важливу роль у формуванні нормативного базису професійної доброчесності у сфері фінансів, окрім Законів, відіграє також етична спрямованість діяльності державних регуляторів.

Національний банк України (НБУ), який визначає етичні стандарти поведінки для банків та інших фінансових установ, здійснює регулювання і нагляд за дотриманням вимог законодавства, включно з вимогами до ділової репутації та поведінки на ринку [4]. НБУ фактично виступає гарантом доброчесності фінансового ринку, оскільки встановлює вимоги до прозорості структури власності, контролює ділову репутацію керівників та власників, запроваджує нагляд за ринковою поведінкою, формує вимоги до системи корпоративного управління та управління ризиками, які включають етичні стандарти.

За етикою діяльності учасників ринку капіталу наглядає Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) [5]. З 2024 року в рамках оновлення профільного законодавства НКЦПФР проходить процес реструктуризації, спрямований на адаптацію до нових вимог, які набудуть чинності у 2026 році. Передбачається удосконалення системи нагляду за ринками капіталу та організованими товарними ринками відповідно до принципів Міжнародної організації комісій з цінних паперів (International Organisation of Securities Commissions, IOSCO). Вводяться нові механізми для запобігання маніпуляціям, несанкціонованого використання інсайдерської інформації та інших зловживань на ринку капіталу, забороняються фінансові піраміди та посилюється боротьба з їхньою організацією через розширені функції розслідувань і подальшими повноваженнями відкриття ліцензій за порушення норм етики або зловживання на ринку.

Таким чином, нормативно-правова база виступає ключовою складовою системи забезпечення професійної доброчесності у фінансовій сфері. Вона визначає правила поведінки, стандарти звітності, вимоги до прозорості та ділової репутації, що створюють правове підґрунтя для формування довіри між учасниками фінансового ринку. Професійна доброчесність у сфері фінансів неможлива без ефективно діючого нормативного середовища, яке забезпечує баланс між етичними принципами, ринковими інтересами та суспільною відповідальністю. Наявність нормативного базису гарантує не лише правову визначеність, а й етичну сталість фінансових відносин, сприяючи зміцненню довіри до фінансових інституцій, зростанню інвестиційної привабливості держави та сталому розвитку економіки.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
3. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
4. Національний банк України : *Офіційний вебсайт*. URL: <https://bank.gov.ua/>
5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. *Офіційний сайт*. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>